Roskilde University

Er den danske religionsmodel ved at tippe?

Christoffersen, Lisbet

Published in:
Politologisk Årbog 2012-2013

Publication date:
2013

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):
Christoffersen, L. (2013). Er den danske religionsmodel ved at tippe? I C. Jensen (red.), *Politologisk Årbog 2012-2013* (s. 112-116). Hans Reitzels Forlag.

General rights
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Download date: 25. Apr. 2024

ER DEN DANSKE RELIGIONS-MODEL VED AT TIPPE?

Af Lisbet Christoffersen

Et ministerielt udvalgsarbejde

I efteråret 2012 nedsatte Manu Sareen som minister for ligestilling og kirke et udvalg til at komme med forslag til en mere sammenhængende og moderne styringsstruktur for folkekirken. Der er to overordnede temaer for udvalgets arbejde. Reguleringen af folkekirkens indre anliggender er det ene, dvs. emner som gudstjenesteordning og ritualer for kirkelige handlinger, bibeloversættelse og salmebog. Det andet tema er folkekirkens fælles økonomi, dvs. statens tilskud til folkekirken, landskirkeskatten, udligningsordning mv.

Udvalgets sammensætning afspejler det, Grønnegaard Christensen i sagens anledning har kaldt „en veludbygget partsrepræsentation i form af et korporativt

demokrati". Dertil kommer et par forskere[1] samt fire politisk udpegede medlemmer.[2]

Der er offentliggjort et debatoplæg fra udvalget den 2. maj 2013.[3] Det er til høring hen over sommeren. En endelig betænkning (deadline marts 2014) sendes i endnu en høringsrunde, „hvorefter de politiske forhandlinger påbegyndes" (som det udtrykkes på ministeriets hjemmeside). Nogle af de politiske parter har dog allerede i den offentlige debat set selve nedsættelsen af udvalget som en nedsmeltning af den danske religionsmodel.[4]

Klimaforandringer underminerer isbjerget

I bogen *Fremtidens danske religionsmodel* spørger vi som redaktører, om forholdet mellem stat, kirke og de øvrige trossamfund begynder at ligne et isbjerg i en tid med klimaforandringer: på vej mod et tippepunkt, hvor religionsmodellen bliver ustabil og må omdannes for at kunne genfinde en ny, relativt stabil position i samfundet (s. 383). Ved religionsmodellen forstår vi det institutionaliserede og historisk betingede aftryk, som religionssystemets udvikling og interaktion med staten og samfundet gennem historien har efterladt os med. Der er derfor også træk af historisk, sociologisk, mentalitetsmæssig, juridisk, økonomisk, politisk, teologisk etc. art, og disse træk er relativt særegne for det danske samfund (s. 14).

Både uklarheden i beslutningsstrukturerne og den mildt sagt tynde demokratiske legitimitet bag økonomiske beslutninger i folkekirken – særligt på landsplan – har længe været kritiseret. Kritikken kan imidlertid ses som symptom på, at en grundlæggende ændring er på vej. Vi mener, der er fem udviklingstendenser, der kan sætte den danske religionsmodel under stigende pres:

1. Tilslutningen til folkekirken, der er gået ned fra 95 procent af befolkningen i 1974 til 79,1 procent i 2013
2. Intern og ekstern kritik af over- og understyring i forhold til ritualer og økonomi (jf. baggrunden for nedsættelsen af det nævnte udvalg)
3. Internationalt pres på en religionsmodel, der er forskellig fra de europæiske hovedmodeller
4. Klart dalende kendskab til folkekirken og dens forhold blandt folketingets medlemmer og de ungdomspolitiske aktører
5. Er der også et holdningsskift på vej i befolkningen?

I det følgende vil jeg redegøre for nogle af disse „klimatiske" ændringer på baggrund af bogens artikler. Afslutningsvis vil jeg foreslå tre kodeord for organisatorisk legitimitet som prøvesten, både i forhold til folkekirken og i forhold til øvrige trossamfund.

1. Tilslutning i bred forstand

Folkekirkens medlemstal er faldet i procent af befolkningen, fordi befolkningen er vokset i perioden. Og fordi man jo ikke af muslimer (eller af katolikker, for den sags

1 Kirkehistoriker, ph.d. (teol) Kurt Larsen, Menighedsfakultetet; praktisk teolog, ph.d. (teol) Ulla Morre Bidstrup, Præsternes Efteruddannelse; samt undertegnede, der blev udnævnt for at repræsentere de samfundsvidenskabelige forskningsbidrag, jf. bogen *Samfundsvidenskabelige syn på det religiøse,* DJØF Forlag 2001 og senere publikationer.

2 Britta Schall Holberg (V), der også var den første formand for Folkekirkens Mellemkirkelige Råd, Charlotte Dyremose (K), der også er menighedsrådsformand i Virum, Jesper Langballe (DF), der også er tidligere sognepræst, samt Jens Andersen (SF's partisekretær), der også er menighedsrådsformand og medlem af Københavns Stiftsråd.

3 http://miliki.dk/no_cache/ministeriet/nyheder/single-news/artikel/oplaeg-til-bred-debat-om-folkekirkens-styre/

4 http://www.b.dk/kronikker/kommissionen-der-skal-adskille-kirke-og-folk#

skyld) kan forvente, at de bliver medlemmer af folkekirken – tværtimod er disse grupperinger steget. Dertil kommer, at cirka 15 procent af befolkningen hen over de seneste generationer formelt set er blevet a-religiøse, dvs. at de ikke længere er tilknyttet nogen religiøs organisation. Her er formentlig en medvirkende årsag til mindre politisk kendskab til den danske religionsmodel. Juridiske traditioner har været bundet op på et fælles, sekulariseret, kristent værdigrundlag, men også det er under forandring.

Imidlertid er folkekirkens tilknytning til staten i grundloven betinget af, at den er „folkeflertallets kirke" (og at regenten er luthersk). Medlemstallet har derfor også politisk betydning. Relationen mellem kirke og stat er lige så vanskelig at udrede som skilsmisse i gamle ægtepar, siger økonomer. Man skal huske at medregne herlighedsværdier som et lokalt kulturliv, skønne bygninger, socialt samvær, foredragsarrangementer mv., såvel som sprogliggørelsen af det, en af forskerne i bogen kalder „sindbilledsprog og hjertefrihed", altså et mytologisk sprog ved siden af statens strukturer. Den erkendelse er formentlig også baggrunden for den bløde danske sekularisme, der er blevet resultatet af de politiske partiers religionspolitik siden grundloven: Staten har stadig haft en interesse i at skabe rum for forholdet mellem frihed og orden gennem religionsundervisning i de offentlige skoler.

2. Globalisering og ideologisk pres

Globaliseringen indebærer, at danskere ser andre religionsmodeller fungere og problematiserer den danske sammenkædning af kirke, folk, nation og regent. Også selvom den i praksis fungerer endnu stærkere blandt danskere i udlandet. I de øvrige nordiske lande er der taget skridt til et tydeligere skel mellem kirkelige og statslige beslutningsorganer (men både den islandske, den norske og den finske kirke er økonomisk endnu mere sammenvævet med staten end den danske). Amerikanske analyser af religionsforholdene i alverdens lande såvel som „overvågning" i FN-systemet og EU's organer giver anledning til løbende problematisering af den tætte sammenkædning mellem folkekirken og staten. Og selvom både katolske, andre kirkelige, jødiske og muslimske minoriteter er forsigtige med kritik af folkekirkens forhold, er de i stigende grad utilfredse med deres egne: Også de kunne for eksempel bruge budgetsikkerhed gennem adgang til opkrævelse af kirkeskat. Spørgsmålet bliver, om man skal skubbe folkekirken ud til de øvrige trossamfunds usikre tilværelse, trække trossamfundene „helt ind i staten" eller finde en moderniseret religionsmodel, der tager højde for både de forskellige gruppers og samfundets behov.

3. Styringskritik

At det ikke er folkekirkens behov alene, der er i centrum, bliver klart, når man ser på styringskritikken, der er formuleret i meget forskning, og som ligger bag nedsættelsen af det nævnte udvalg. Alle danskere, der betaler skat til staten, har en interesse at varetage. De betaler årligt over finansloven 750 millioner kroner af folkekirkens samlede udgifter på cirka 7,7 milliarder. Folkekirkens medlemmer betaler 5/6 af folkekirkens samlede udgifter – heraf bliver de 6,6 milliarder brugt lokalt, mens cirka 300 millioner bliver anvendt til landskirkeskat (andel i præsteløn, landsdækkende institutioner, udligningsordning mv.). Folkekirkens landsdækkende udgifter på cirka 1 milliard finansieres således af henholdsvis staten og medlemmerne. Men medlemmerne har ingen formaliseret indflydelse på, hvor mange penge der opkræves, og hvad pengene bruges til. Det er alene kirkeministe-

ren, der opkræver kirkeskat og anvender provenuet. Der er nedsat et budgetsamråd og en budgetfølgegruppe til at rådgive om området – men det er det eneste sted i dansk forvaltning, hvor en minister alene kan opkræve og anvende penge.

Dertil kommer, at de lokale udgifter er steget meget stærkt hen over en 20-årig periode. Det finder mange fra statsligt hold stærkt kritisabelt, og medlemmernes indflydelse er bundet op på oversete menighedsrådsvalg.

Endelig har to store debatter om ritual for vielse af par af samme køn og om ny salmebog vist, at det er uklart, hvem der fastlægger det teologiske indhold i folkekirken. Det kunne være de fagprofessionelle. I praksis har ministeren en væsentlig rolle, men er det en god ide i et moderne samfund? Det er i hvert fald næppe noget, der kan anbefales eller forsvares udadtil.

Og de andre trossamfund – de er undtaget fra fondsloven, der er ingen samlet pligt til at aflægge offentlige regnskaber, og de får ingen bistand til for eksempel opkrævning af økonomiske bidrag fra medlemmerne.

Forvaltningsteoretiske grundprincipper: *Transparency, accountability, good governance*

Generelt gælder offentlighedsloven for folkekirken, men ikke for de øvrige trossamfund – og der er ikke meget gennemsigtighed i forhold til økonomiske beslutninger. Det er uklart, hvem der står til regnskab for hvad – det gælder også for de øvrige trossamfund, medmindre de af sig selv offentliggør deres interne styringsstruktur (hvad mange af dem gør). På det grundlag bliver legitimeringen af beslutningerne i forhold til både interne og eksterne *stake holders* også vanskelig at måle op mod *good governance*-forventninger. Så noget er der om det – „klimaet" omkring den danske religionsmodel er ved at ændre sig.

Litteratur:

Christensen, Jørgen Grønnegaard (2013). *Notat om styring og legitimitet i folkekirken*. http://miliki.dk/fileadmin/share/Styringsstruktur/Notat_styring_og_legitimitet.pdf, p. 6.

Christoffersen, Lisbet, Hans Raun Iversen, Niels Kærgaard og Margit Warburg (2012) (eds.): *Fremtidens danske religonsmodel*. København: Anis.